

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.50989>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 20-04-2021

Kabul Tarihi: 21-06-2021

On-line Yayın: 30-06-2021

Article Type: Research article

Submitted: 20-04-2021

Accepted: 21-06-2021

Published Online: 30-06-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Topbaşı S. & Erdem, İ. (2021). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Türlerinin Öğretimi ile İlgili Öğretmen Görüşleri (Malatya İli Örneği). *Journal of History School*, 52, 1695-1733.

ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSLERİNDE METİN TÜRLERİNİN ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ (MALATYA İLİ ÖRNEĞİ)¹

Selahattin TOPBAŞ² & İlhan ERDEM³

Öz

Bu çalışmada, ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı (TDE) derslerinde metin türlerinin öğretimi ile ilgili durum, ayrıntılarıyla tespit edilerek TDE öğretiminde ana malzeme olan metin türlerinin daha iyi öğretilmesi için çözümler bulabilmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Malatya ilinde görev yapan TDE dersi öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 32 öğretmenle görüşme yapılmış, veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Buna göre öğrenciler metin türlerini tespit ederken metni oluşturan birim, metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi ve metinde kullanılan anlatım türü gibi değişkenlere dikkat etmektedir. Öğretmenler, öğrencilere metin türlerini öğretirken olay yazılarındaki yapısal unsurlara, metnin yazılış amacına, gerçeklikle ilişkisine, metinde olayın varlığına/yokluğuna,

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1. yazar: %70, 2. yazar: %30. Makale ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Türlerinin Öğretimi ile İlgili Öğretmen Görüşleri (Malatya İli Örneği)” başlıklı doktora tezinden uyarlanmıştır.

*Etik kurul onayı, İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 14/08/2020 tarih ve 2020/11-14 karar sayısı ile alınmıştır.

² Dr. Öğretmen, MEB, sel.topbas@hotmail.com Orcid: 0000-0001-9096-9656

³ Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ilhan.erdem@inonu.edu.tr Orcid: 0000-0002-4244-6225

kurgunun olup olmamasına, kelimelerin kazandığı anlamsal değişimlere vb. dikkat çekmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerin geneli türünün belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlara uygun olarak benzer çalışmaların ortaokul ve lise düzeyinde farklı illerde yapılabileceği, öğretmenlerin metin türlerinin öğretimi noktasında bilinçlendirilebileceği ve özellikle tiyatro türünün konuşma becerisi üzerindeki etkisinin araştırılması gerektiği şeklinde çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Metin Türleri, Türk Dili ve Edebiyatı Dersi, TDE Öğretmenleri, Öğretim Programı.

Teacher Opinions on Teaching Text Types According to School Type in Secondary Education Turkish Language and Literature Lessons (Malatya Province Example)

Abstract

In this study, it was aimed to find solutions for the teaching of text types, which are the main materials in TAT teaching, by determining the situation related to the teaching of text types in secondary education Turkish language and literature (TAT) lessons in detail according to the type of school. Phenomenology design, one of the qualitative research designs, was used in the study. The study population of the research consists of TAT teachers working in Malatya. In the study, 32 teachers were interviewed using a semi-structured interview form to collect qualitative data, and the data were analyzed by content analysis method. Accordingly, while determining the text types, students pay attention to variables such as the unit that creates the text, the purpose of the text, its relation to reality, and the type of expression used in the text. While teachers are teaching the text types to students, the structural elements in the event writings, the purpose of writing the text, its relationship with reality, the presence / absence of the event in the text, the presence of fiction, the semantic changes gained by the words, etc. draws attention. The texts in the textbooks generally reflect the distinctive features of the genre. In accordance with the results obtained in the study, various suggestions were made that similar studies can be carried out in different provinces at the secondary and high school levels, teachers can be made aware of the teaching of text types, and the effect of theater genre on speaking skills should be investigated.

Keywords: Text Types, Turkish Language And Literature Lesson, TAT Teachers, Curriculum.

GİRİŞ

Malzemesi dil olan ve dil öğretiminin temel aracını oluşturan metin ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır: Genel manasıyla metin, herhangi bir konu veya olayın dil vasıtasıyla-yazılı veya sözlü olarak- ifadesinden oluşan söz

bütünü; başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı şeklinde tanımlanmaktadır (Çetişli, 2006; Günay, 2013). Bilgi, duygu ve düşüncelerin yerleştirildiği yapılar olan metin, bir başka söyleyişle, biçim ve öz bakımından ortak kurallara göre yazılmış ve söylenmiş eser kümelerine verilen addır (Güneş, 2014; Aytaş, 2006). Edebî tür ise edebiyat eserlerinin biçimlerine, konularına ve teknik özelliklerine göre ayrılmış çeşitleridir.

Dille oluşturulmuş bir ürüne metin diyebilmenin belirli kriterleri vardır. De Beaugrande ve Dressler (1981), bir dilsel ürünün metin olabilmesi ve insanlar arasında sağlıklı bir iletişim oluşturabilmesi için gerekli özellikleri yedi başlıkta toplamıştır: bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, ikna edicilik (kabul edilebilirlik), bilgilendiricilik, duruma uygun olma, metinler arasılık.

Metinler, aktarma ve düzenlenme biçimlerine göre çeşitli türlere ayrılmıştır. Konuşma ve sözle aktarılanlara sözlü metin, yazılarla aktarılanlara yazılı metin; resim, şekil, grafik vb. görsel sembollerden oluşana da görsel metin denmektedir. Yine düzenlenme biçimine göre metinler roman, hikâye, makale, fıkra, anı, şiir; düzenlemede kullanılan mantık düzeylerine göre basit ya da düz mantıkla yazılmış metinler ile ağır ya da üst düzey metinler olarak sınıflandırılmaktadır. İşlevleri bakımından ise edebî (sanat) metinler ve öğretici metinler olarak iki grupta toplanmakta; dil öğretiminde kullanımlarına göre ise edebî, üretilmiş, özgün ya da otantik metinler olarak sınıflandırılmaktadır.

Farklı şekillerde isimlendirmeleri olsa da dünyanın her yerinde dil öğretiminin ana malzemesi metinlerdir (Duman, 2003). Öğrencilerin üst düzey zihinsel, sosyal ve dilsel beceriler kazanmaları için zengin içeriğe sahip edebî ürünlere başvurulduğunda ortam öğrencilere ilginç kılınmış olacaktır. Öğrencileri öğrenmeye hazırlayan dışsal uyaranların en önemlilerinden biri, öğrenme ve öğretme sürecinde sözlü ve yazılı metinleri kullanmaktır. Bu tür metinlerle öğrencilerin ilgileri çekilip dikkatleri toplanarak öğrencilerde bulunması gereken öğrenim içsel dinamizmi harekete geçirilmiş olacaktır (Göçer, 2010).

Dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisi çalışmaları metinler merkeze alınarak yapılmaktadır. Başkaları tarafından hazırlanan metinler okuma ve dinleme yoluyla anlaşılmaya çalışılırken konuşma ve yazma yoluyla kişinin kendisinin metin üretmesi söz konusudur. Dil eğitimi derslerinde metinler okunur, dil bilgisi çalışmaları metinler üzerinde gerçekleştirilir. Hem şekil hem içerik bakımından anlamlı bir yapı olarak tanımlanan metin, hedef kitleye dil bilgisi kurallarının, Türkçenin anlatım gücünün, sağlıklı iletişim kurma yollarının, edebî tür özelliklerinin, millî değerlerin, Türk düşünce dünyasının vb. sezdirilmesinde, hedeflenen bilgi ve davranışların kazandırılması sürecinde en

çok kullanılan ve gerekli nitelikleri taşıdığında çok etkili olabilen materyallerden biridir (Duman, 2010).

Her eğitim yaklaşımı kendine göre oluşturulan metinleri kullanmış ya da metin oluşturmuştur. Geleneksel eğitim yaklaşımının edebî metne, davranışçı yaklaşımın üretilmiş metne ve bilişsel yaklaşımın özgün metinlere yer verdiği; yapılandırmacı yaklaşımda ise hem özgün hem de özel metinlere yer verildiği bilinmektedir (Güneş, 2014).

Dil öğretiminde bu kadar önemli olan “metin”in türleri de önemlidir, çünkü öğrenci okuduğu, dinlediği metnin türünü bildiğinde verilmek isteneni daha rahat alabilmektedir. Yazılı ve sözlü eserler aracılığı ile öğrencilerin okuma, dinleme, yazma ve konuşma düzeylerini geliştirmenin yanında, onların geniş konu alanlarına yönelmeleri, farklı disiplinlerle ilgi kurmaları ve daha önemlisi birey olabilme sorumluluğu edinebilmesi amaçlanmaktadır. Metinler, amaçları gerçekleştirmek için birer araçtır. Bu yüzden, amacı ne olursa olsun, her derste öğretmenler tarafından, araç metinlerin tür özellikleri üzerinde mutlaka durulmakta, dolayısıyla metnin türü de kavratılmaya çalışılmaktadır (Aytaş, 2006).

Öğrencinin dinleme, okuma, yazma, konuşma, görsel okuma ve sunu gibi dil becerilerini geliştirmek için kullanılan metnin yapısını bilmesi ve yapısını izleyerek okuması zor bir metni daha kolay anlamasını getirir (Güneş, 2014). Bu nedenle tür öğretimi, dil becerilerinin gelişmesi açısından son derece önemlidir. Öğrenmede belirlenen ana amaç kadar bu ana amacın gerçekleşmesini sağlayan unsurların da dikkate alınması gerekir.

2015 Türk Dili ve Edebiyatı (9-12. Sınıflar) Dersi Öğretim Programı tür merkezlidir. Bir metni anlama ve çözümlemenin ilk basamaklarından birini metnin ait olduğu türü belirlemek olarak gören, metin türlerini “edebî geleneği nesilden nesile taşıyan, okur ve yazar arasında ortak beklentiler oluşturan formlar” şeklinde tanımlayan bu programda; edebî metinler aracılığıyla öğrencilerin Türk edebiyatının ve kültürünün temel niteliklerini, önemli sanatçıları ve eserlerini tanımaları; Türk dilinin inceliklerini keşfetmeleri; anlama, anlatma ve eleştirel düşünme becerileri ile estetik zevk düzeylerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2015, s. 3).

2015 TDE Dersi Öğretim Programı, 2017 ve 2018 yıllarında güncellenmiştir. Bu çalışma, 2017 TDE Dersi Öğretim Programı’nın uygulandığı eğitim öğretim yılında yapıldığı için çalışmada 2017 Programı esas alınmıştır. Bu program da beceri merkezli bir yaklaşımla hazırlandığından metinler vasıtasıyla öğrencilerin okuma, yazma ve sözlü iletişim becerilerini geliştirmeyi temel amaç edinmiştir. Tür ve beceri merkezli eğitimin esas alındığı bu programda, edebiyat ve dil-anlatım çalışmalarının bir arada yürütülmesiyle okuma, yazma, dinleme ve konuşma çalışmaları arasındaki ilişkiler bütünlüklü bir yapıya dönüşmektedir.

Yapılan çalışmada ortaöğretim TDE derslerinde metin türlerinin öğretimi ile ilgili durum, ayrıntılarıyla tespit edilerek TDE öğretiminde ana malzeme olan metin ve türlerinin daha iyi kavranabilmesi için çözümler bulabilmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda “Ortaöğretim TDE derslerinde metin türlerinin öğretimiyle ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?” problem cümlesiyle ilgili olarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Öğrenciler, dinledikleri/okudukları bir metnin türünü, hangi özelliklere dikkat ederek tespit etmektedir? (metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi, dilin işlevi)
2. Öğretmenler öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı nasıl öğretmektedir?
3. Öğrencilerden herhangi bir metin türünde yazı yazmaları istendiğinde öğrenciler, metin türünün özelliklerini yazdıkları metne ne ölçüde yansıtılabilmektedir?
4. Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı hakkındaki düşünceleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Araştırmada, ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı derslerinde metin türlerinin öğretimi ile ilgili durum ayrıntılarıyla tespit edilerek TDE öğretiminde ana malzeme olan metin ve türlerinin daha iyi kavranabilmesine yönelik çözümler bulabilmek amacıyla nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Olgubilim deseni farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın amacı, araştırılan fenomenle ilgili gizil değişkenlerin belirlenmesi, araştırılan olgunun derinlemesine ve ayrıntılı olarak araştırılması ve katılımcıların ilgili fenomenle ilgili yaşantılarının ve deneyimlerinin tespit edilmesidir. Bu kapsamda araştırmada Türk dili ve edebiyatı derslerinde metin türlerinin öğretimi ile ilgili durum ayrıntılarıyla tespit edilerek TDE öğretiminde ana malzeme olan metin ve türlerinin daha iyi kavranabilmesi incelenmiştir.

Araştırmanın verilerini toplamak için amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme” türü kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme türü tercih edilmesindeki amaç çeşitliliği sağlamak, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür ortaklıkların veya benzerliklerin var olduğunu bulmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Maksimum çeşitlilik örnekleme türü doğrultusunda Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin çalıştıkları lise türünde çeşitlilik olması göz önünde bulundurularak 32 TDE öğretmeni gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır.

Araştırmaya katılım gösteren TDE öğretmenlerinin 4'ü (%12.5) fen, 8'i (%25) Anadolu, 3'ü (%9.4) sosyal bilimler, 12'si (%37.5) meslek liselerinde ve 5'i (%15.6) de özel liselerde çalışmaktadır.

Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri toplanırken toplam 32 TDE öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılmadan önce öğretmenlerle telefonlaşarak iletişim sağlanmış, görüşmenin günü ve saati için randevu alınmıştır. Randevu tarihinde öğretmenlerin okuluna gidilmiş ve okul içerisinde okul idaresinin uygun bulunduğu bir odada öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılmadan önce araştırmanın konusu ve amacı hakkında katılımcı öğretmenlere açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Görüşme sırasında öğretmenlerin soruları cevaplarken araştırmacıdan etkilenmemesine çalışılmış ve görüşme ortalama 35-45 dakika sürmüştür.

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular sırası ile katılımcılara sorulmuştur. Soru sorulurken öğretmenler, görüşlerini belirtmeleri için araştırmacı tarafından cesaretlendirilmiş ve zaman problemlerinin olmadığı belirtilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar öğretmenlerin ses kayıt cihazı ile kaydetmeye izin vermemesinden dolayı araştırmacı tarafından görüşme notları tutularak kaydedilmiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sırasında katılımcılar tarafından sorulan sorular anlaşılmadığında veya yeterince açık olmadığı ortaya çıktığı durumlarda, araştırmacı görüşme sorularını alt sorulara bölerek sorma yoluna gitmiştir. Araştırmacı her soru için katılımcı öğretmenden gerekli cevapları aldıktan sonra aldığı notlar doğrultusunda sorulan soruya verilen cevabı katılımcıya özetlemiş ve katılımcının onay vermesinden sonra bir sonraki görüşme sorusuna geçerek görüşmeleri sürdürmüştür.

Veri toplama aracı

Araştırma kapsamında verileri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen, uzman görüşleri alındıktan ve pilot uygulama yapıldıktan sonra son hâli verilen "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının incelemek istediği temel alanlara ait birtakım açık uçlu soruları içermektedir. Ekiz'e (2009) göre yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, sorular araştırmacı tarafından önceden hazırlanır; ancak görüşme esnasında çalışma grubundaki kişilere kısmi esneklik sağlayarak önceden hazırlanan soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına izin verir.

Verilerin analizi

Araştırmanın “Ortaöğretimde, TDE derslerinde metin türlerinin öğretimiyle ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?” problemi için, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan veriler, araştırmacı tarafından içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi yapılırken her bir soruya ilişkin TDE öğretmenlerinin yanıtlarından temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Analiz sürecinde katılımcı TDE öğretmenlerine resmî (devlet) okullarda çalışanlar için d.ö. 1, d.ö. 2, d.ö. 27 ve özel okullarda çalışanlar için ö.ö. 1, ö.ö. 2, ö.ö. 5 şeklinde kodlar verilerek analiz yapılmıştır. Araştırmada içerik analizi için dört aşama takip edilmiştir.

- İlk olarak veri toplama aracı ile (yarı yapılandırılmış görüşme) toplanan verilerdeki TDE öğretmenlerinin görüşleri yazılı hâle getirilmiş ve veriler kodlanmıştır.
- İkinci aşamada kodlardan temalar oluşturulmuştur.
- Üçüncü aşamada kodlar ve temaların düzenlenmesi yapılmıştır.
- Dördüncü ve son aşamada ise bulguların tanımlanması ve yorumlanması yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Verilerin inandırıcılığı

Lincoln ve Guba (1985), nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik için, “inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık, doğrulanabilirlik” terimlerinin olduğunu belirtmiştir. Araştırmalarda inandırıcılığın sağlanabilmesi için araştırmacıların “uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi” stratejilerini kullanmalarını önermişlerdir (Lincoln ve Guba (1985: 300). Merriam’ın (2013) uzman incelemesi ya da değerlendirmesi olarak adlandırdığı süreç, araştırmada ham veriler ile ortaya çıkmaya başlayan bulguların birbirleriyle örtüşmesi, uyumu ve kesin olmayan yorumlarla ilgili olarak meslektaşlarla görüşme ve tartışmalar yapılmasıdır. Bu bağlamda bu araştırmada üç alan uzmanıyla süreç içerisinde gerçekleştirilen etkinlikler ve olaylar konusunda görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını artırmak için araştırmacının veri kaynakları ile uzun süreli etkileşim içinde bulunması gerekmektedir. Böylelikle veri kaynakları üzerinde kendi varlığından ve öznel algılarından kaynaklanabilecek etkiyi anlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda araştırmacının birden fazla kişiyle görüşme yapması araştırmanın inandırıcılığını yükselttiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Yapılan araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ayrıntılı betimlenmiş ve araştırmada aktarılabilirliği arttırmak için amaçlı örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir. Bunun yanında araştırmada tutarlılığı ya da başka bir deyişle güvenilirliği sağlamak için yöntemlerin çeşitlenmesine

gidilmiştir. Yöntem çeşitlenmesine uygun olarak araştırmada görüşme ve dokümanlar kullanılmıştır. Seçilen öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Böylece elde edilen verilerin güvenilirliği artırılmıştır.

Nitel araştırmada tutarlılığı arttırmada en kullanışlı yöntem üye kontrolüdür. Üye kontrolünde araştırmacılar notlarını katılımcılara gösterirler, katılımcılar da kayıtların doğruluğunu kontrol ederler (Büyüköztürk vd., 2019). Bu çalışmada da görüşme sonrası tutulan notlar katılımcılara okutulmuş ve eklemek istedikleri, açıklık getirdikleri veya çıkarmak istedikleri ifadeler düzenlenerek kayıtlara son şekli verilmiştir. Ayrıca araştırmanın görüşmeler yoluyla elde edilen verileri araştırmacı ve üç alan uzmanının görüşleri doğrultusunda ayrı ayrı temalandırılmıştır. Daha sonra ise oluşturulan tema ve alt tema listesi karşılaştırılarak ortak bir tema ve alt tema listesi ortaya çıkarılmıştır. Böylece araştırma verilerinin tutarlılığı artırılmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak araştırmanın doğrulanabilirliği için araştırmacı, görüşme yoluyla elde ettiği bulguları üç alan uzmanına inceletmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın sorularından birincisi “Öğrenciler, dinledikleri/okudukları bir metnin türünü, hangi özelliklere dikkat ederek tespit etmektedirler? (metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi, dilin işlevi)” şeklindedir. Öğretmenlerin, öğrencilerin metin türlerini tespit etmeleri ile ilgili görüşlerine ilişkin veriler Tablo 1’de sunulmuştur. Daha sonra her bir alt temada yer alan ifadeler ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Bulgular yorumlanırken alt temaların daha anlaşılır olması için öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları da tablolar hâlinde verilmiştir.

Tablo 1.

Öğrencilerin, metin türlerini tespit etmeleri ile ilgili öğretmen görüşleri

Görüşme sorusu

Öğrenciler, dinledikleri/okudukları bir metnin türünü, hangi özelliklere dikkat ederek tespit etmektedirler? (metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi, dilin işlevi)

Metin Türlerini Tespit Etmede

Kullanılan Ölçütler ile İlgili Görüşler

	N	Öğretmenler
Metnin biçimsel özellikleri	23	d.ö.1, d.ö.2, d.ö.3, d.ö.4, d.ö.5, d.ö.6, d.ö.7, d.ö.9, d.ö.10, d.ö.13, d.ö.14, d.ö.15, d.ö.16, d.ö.17, d.ö.18, d.ö.19, d.ö.20, d.ö.23, d.ö.25, d.ö.26, ö.ö.1, ö.ö.3, ö.ö.4.

Metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi	8	d.ö.ö.7, d.ö.8, d.ö.20, d.ö.21, d.ö.23, d.ö.24, d.ö.26, ö.ö.2
Metinde bir olayın varlığı/yokluğu	8	d.ö.3, d.ö.4, d.ö.14, d.ö.16, d.ö.17, d.ö.18, d.ö.19, d.ö.25

Öğrencilerin metin türlerini tespit etmede kullandıkları ölçütlerle ilgili öğretmen görüşleri

Metnin biçimsel özellikleri

Öğretmenlerin, öğrencilerin metin türlerini tespit etmede kullandıkları ölçütlerle ilgili olarak en çok görüş bildirdikleri tema “*Metnin Biçimsel Özellikleri*”dir. Bu tema ile ilgili olarak öğretmenler, öğrencilerin bir metnin türünü tespit ederken öncelikle metnin şekil özelliklerine dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin, metnin mısralardan, cümlelerden veya karşılıklı konuşmalardan mı oluştuğuna yoğunlaşarak onun şiir, düz yazı veya tiyatro olabileceğine karar verdiklerini belirtmişlerdir. Yani metnin içerik özelliklerinden önce onu oluşturan biçimsel unsurlara (mısra, cümle, karşılıklı konuşma, nazım birimi, paragraf...) baktıklarını, türsel özelliklerle ilgili diğer unsurlara metni okurken yoğunlaştıklarını ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 2.

Metnin biçimsel özellikleri

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	10	7	1	2	3	23
Yüzde (%)	83	88	25	67	60	71

Bu temada görüş bildiren 23 (%71) öğretmenin 10’u (%83) meslek, 7’si (%88) Anadolu, 1’i (%25) fen, 2’si (%67) sosyal bilimler liselerinde ve 3’ü (%60) de özel liselerde çalışmaktadır. Farklı okullarda çalışan öğretmenlerin hepsinin bu temada görüş bildirmesi, tüm liselerdeki öğrencilerin metnin türünü tespit ederken bu temaya dikkat ettiklerini ortaya koymaktadır. Metnin şekil özellikleri türünü tespit ederken önemli bir unsurdur. Mısralardan oluşan bir metnin şiir, cümlelerden oluşan bir metnin düz yazı, karşılıklı konuşmalardan oluşan bir metnin tiyatro diye genel olarak isimlendirildiği düşünüldüğünde öğrencilerin bu temaya dikkat etmesi son derece önemlidir. Yine biçimsel özelliklere dâhil edilebilecek unsurlardan olan üslubun da öğrenciler tarafından, birbirine yakın

türleri ayırt etmek için kullanılan değişkenlerden biri olduğunu öğretmenler belirtmektedir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Öğrenciler, öncelikle metnin şiir mi, düz yazı mı olduğunu ayırt ediyorlar. Metin karşılık konuşma şeklinde düzenlenmişse metnin tiyatro olduğunu fark ediyorlar.” [d.ö.5]

“Metnin biriminden yani mısra veya cümle olmasından hareketle şiir ya da düz yazı olduğunu ayırt ediyor.”[ö.ö.3]

Metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi

Öğretmenlerin, öğrencilerin metin türlerini tespit etmede kullandıkları ölçütlerle ilgili olarak görüş bildirdikleri ikinci tema “Metnin Yazılış Amacı, Gerçeklikle İlişkisi, Metinde Kullanılan Anlatım Biçimi ve Dilin İşlevi”dir. Metinleri türlere ayırmada kullanılan ölçütlerden dördü bunlardan oluşmaktadır. Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki metinler bu ölçütler dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Öğretmenlerin “Öğrenciler, dinledikleri/okudukları bir metnin türünü, hangi özelliklere dikkat ederek tespit etmektedirler? (metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi, dilin işlevi)” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında belli nitelikte ve sayıdaki öğrencinin bu ölçütlere dikkat ettiğini söylemek mümkündür.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 3.

Metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal Bil.	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	(N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	-	3	3	1	1	8
Yüzde (%)	0	38	75	33	20	25

Bu temada görüş bildiren 8 (%25) öğretmenin 3’ü (%38) Anadolu, 3’ü (%75) fen, 1’i (%33) sosyal bilimler liselerinde, 1’i (%20) ise özel lisede çalışmaktadır. Meslek lisesinde çalışan öğretmenlerin bu tema ile ilgili görüş bildirmemesi dikkat çekicidir. Buradan hareketle bu okullardaki öğrencilerin okudukları /dinledikleri metnin türünü tespit ederken bu dört ölçüte dikkat etmediklerini söylemek mümkündür. Anadolu liselerinde çalışan 8 öğretmenden

3'ünün, özel liselerde çalışan 5 öğretmenden 1'inin öğrencilerinin bu ölçütlere dikkat ettiklerini ifade etmeleri de önemlidir.

Bu görüşlerden hareketle soru kalıbında geçen ölçütleri, metnin türünü tespit ederken kullanan öğrencilerin özellikle fen liselerinde, yüksek puanla öğrenci alan bazı Anadolu liselerinde, sosyal bilimler lisesinde ve bir özel lisede oldukları söylenebilir. Merkezi sınav sonucuna göre yüksek puanla öğrenci alan okullardaki öğretmenlerin bu tema ile ilgili daha fazla görüş bildirmesi de dikkat çekicidir. Öğrencilerin okuma alışkanlığı, okuduğunu anlama düzeyleri, anlatım biçimlerini ve dilin işlevlerini tam olarak bilme seviyelerinin böyle bir sınıflandırmada etkili olduğu da ifade edilebilir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Öğrenciler metinde dilin hangi işlevde kullanıldığına dikkat ediyor. Dil sanatsal işlevde ise metni sanatsal metin, dil göndergesel işlevde ise metin öğretici metindir diye tespitte bulunuyor. Metinde kullanılan anlatım biçimi metnin türünü tespitte etkili... Metnin gerçeklikle ilişkisine yani kurmaca olup olmadığına dikkat ediyor. Metnin yazılış amacı da türünü tespitte öğrencilerin dikkat ettiği bir unsur.”[d.ö.24]

“Metnin yazılış amacından hareketle düşünce yazısı mı, olay yazısı mı olduğunu ayırt edebiliyor. Metinde bir kurgunun olup olmadığına bakarak sanatsal, öğretici, anlatmaya veya göstermeye bağlı metin mi olduğunu ayırt ediyor. Öğretici metinse ona uygun anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarıyla uyandırıyor. Olay yazısı ise öyküleme ve betimleme gibi anlatım biçimleriyle ilişkilendiriyor. Metindeki dilin sanatsal işlevde olup olmadığına bakıyor.”[ö.ö.2]

Metinde bir olayın varlığı/yokluğu

Öğretmenlerin, öğrencilerin metin türlerini tespit etmede kullandıkları ölçütlerle ilgili olarak görüş bildirdikleri son tema *“Metinde Bir Olayın Varlığı/Yokluğu”*dur. Öğretmenler, öğrencilerinin metnin türünü tespit ederken metinde bir olayın olup olmadığına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin bir metni olay varsa sanatsal, yoksa öğretici bir metin diye ayırt ettiklerini belirten öğretmenler, bu tasnifin genel olduğunu, bu sınıflandırma neticesinde öğrencilerin birbirine yakın türleri çok ayıramadıklarını da ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.
Metinde bir olayın varlığı/yokluğu

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	4	3	-	1	-	8
Yüzde (%)	33	38	0	33	0	25

Bu temada görüş bildiren 8 (%25) öğretmenin 4'ü (%33) meslek, 3'ü (%38) Anadolu, 1'i (%33) sosyal bilimler liselerinde çalışmaktadır. Fen liselerinde ve özel liselerde çalışan öğretmenler, öğrencilerinin böyle bir ölçütü kullandıklarından bahsetmemişlerdir. Özellikle fen lisesi öğrencilerinin metinleri türlerine ayırmada sıkıntı çekmediklerini öğretmenleri ifade etmektedir. Dolayısıyla metinde bir olayın olup olmaması hem fen lisesi hem de özel lise öğrencileri açısından dikkat çekici bir unsur olmamaktadır. Bu temada meslek ve Anadolu liselerinin öğretmenlerinin daha çok görüş bildirmesi bu okullardaki öğrenciler için olayın önemli bir ölçüt olduğunu, dikkati en çok çeken unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“... Yani biçimsel özellikleri dikkate alıyor. Ardından düz yazıya okurken metnin türsel özelliklerine dikkat ediyor. Metinde olay var mı yok mu? Varsa kurgusal bir metin olduğunu (hikâye, roman, masal...) yoksa bunun kişisel hayatı konu alan mı, gazete çevresinde gelişen bir metin mi olduğuna dikkat ediyor.” [d.ö.3].

“Düz yazı türlerini olayın olup olmamasına göre gruplandırır.”[d.ö.25]

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğretmenlere, araştırmanın ikinci sorusu olarak “Öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı nasıl öğretiyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve öğretmenlerin, bu soruya verdikleri cevaplar ile ilgili bulgular aşağıda analiz edilip yorumlanmıştır.

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretmeleri ile ilgili görüşlerine ilişkin veriler Tablo 5'te verilmiştir. Daha sonra her bir alt temada yer alan ifadeler ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Bulgular yorumlanırken alt temaların daha anlaşılır olması için öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları da tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo 5.

Öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili öğretmen görüşleri

Öğretimde Kullanılan Yöntemler ile İlgili Öğretmen Görüşleri	N	Öğretmenler
Olay yazılarındaki yapısal unsurlar (olay, kahraman, zaman, yer)	22	d.ö.1, d.ö.4, d.ö.5, d.ö.6, d.ö.7, d.ö.8, d.ö.11, d.ö.13, d.ö.14, d.ö.15, d.ö.16, d.ö.17, d.ö.20, d.ö.21, d.ö.23, d.ö.25, d.ö.26, ö.ö.1, ö.ö.2, ö.ö.3, ö.ö.4, ö.ö.5
Metnin gerçeklikle ilişkisi, amacı, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi	16	d.ö.4, d.ö.5, d.ö.6, d.ö.9, d.ö.10, d.ö.14, d.ö.18, d.ö.20, d.ö.21, d.ö.22, d.ö.24, d.ö.25, d.ö.26, d.ö.27, ö.ö.3, ö.ö.4
Kelimelerin metinde kazandığı anlamsal değişimler	13	d.ö.2, d.ö.3, d.ö.6, d.ö.15, d.ö.17, d.ö.18, d.ö.20, d.ö.21, d.ö.23, d.ö.25, d.ö.26, d.ö.27, ö.ö.4
Metinde kurgunun olup olmaması	10	d.ö.1, d.ö.2, d.ö.3, d.ö.4, d.ö.5, d.ö.6, d.ö.11, d.ö.18, d.ö.22, ö.ö.2
Metinlerin içerik özellikleri ve bunlara uygun anlatım biçimleri	10	d.ö.5, d.ö.6, d.ö.7, d.ö.8, d.ö.10, d.ö.11, d.ö.16, d.ö.20, ö.ö.1, ö.ö.5
Nesnellik-Öznellik	5	d.ö.1, d.ö.2, d.ö.3, d.ö.4, d.ö.24

Öğretimde kullanılan yöntemler ile ilgili öğretmen görüşleri

Olay yazılarındaki yapısal unsurlar (olay, kahraman, zaman, yer)

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak en çok görüş bildirdikleri tema “*Olay Yazılarındaki Yapısal Unsurlar*”dır. Metinler, içeriğinde bir olay bulundurması durumuna göre “olay yazısı”, bir olay bulundurmayıp herhangi bir konuda düşünce içermesine göre “düşünce yazısı” olarak isimlendirilebilmektedir. Olay yazıları roman, hikâye, destan, masal, efsane şeklinde türlere ayrılırken düşünce yazıları deneme, fıkra, sohbet, makale, eleştiri gibi türler şeklinde çeşitlenebilmektedir.

Öğretmenler, olay ve düşünce yazıları ile bu yazıların birbirinden farklı yanlarını öğrencilerine öğretirken özellikle bu metinlerde olay yazılarına özgü yapısal unsurların olup olmadığına vurgu yaptıklarını belirtmişlerdir. Bir metinde olay varsa bununla beraber olayı yaşayan kişiler/kahramanlar, olayın yaşandığı yer ve zamanın bulunabileceğini şayet olay yoksa bu gibi yapısal unsurların olmayacağını öğrencilerine kavratmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 6.

Olay yazılarındaki yapısal unsurlar (olay, kahraman, zaman, yer)

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	7	5	3	2	5	22
Yüzde (%)	58	63	75	67	100	69

Bu temada görüş bildiren 22 (%69) öğretmenin 7'si (%58) meslek, 5'i (%63) Anadolu, 3'ü (%75) fen, 2'si (%67) sosyal bilimler liselerinde; 5'i (%100) ise özel liselerde çalışmaktadır. Farklı okullarda çalışan öğretmenlerin bu temada görüş bildirme çokluğu, öğrencilere olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretmede olay yazılarındaki yapısal unsurların dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Öğretmenler, öğrencilerin bir metinde olayın olup olmadığını, kişi/kahraman, yer, zaman gibi unsurlardan da faydalanarak kolayca bulduklarını veya anladıklarını ifade etmişlerdir. Bundan dolayı olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı bu unsurlara dikkat çekerek kavradıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Olay yazısının hareket içeren cümlelerden oluştuğunu söylüyorum. Ortada yaşanan bir olay olduğunu, bunu yaşayan kişilerin, olayın geçtiği bir mekânın ve olayın yaşandığı bir sürenin olduğunu söylüyorum. Düşünce yazısında ise bir fikrin ortaya atıldığını, eylemlerde hareketin çok fazla olmadığını anlatmaya çalışıyorum.” [d.ö.13]

“Olay yazılarında yapısal unsurların var olduğunu, düşünce yazılarında ise verilmek istenen düşüncenin ön planda olduğunu, bunun için yapısal unsurlara gerek olmadığını söylüyorum.” [ö.ö. 5]

Metnin gerçeklikle ilişkisi, amacı, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak görüş bildirdikleri ikinci tema *“Metnin Gerçeklikle İlişkisi, Amacı, Metinde Kullanılan Anlatım Biçimi ve Dilin İşlevi”*dir. Metinleri sınıflandırmada kullanılan ölçüt, öğretmenler tarafından olay yazıları ile düşünce yazılarını öğretirken kullanılmaktadır. Olay yazılarında genellikle gerçeklikten kopmalar, hayal unsurları, kurgu varken düşünce yazıları gerçeğe bağlı kalan yazılardır. Olay yazılarının amacı estetik haz iken düşünce yazıları bilgilendirmeyi, öğreticiliği amaçlamaktadır. Olay yazılarında öyküleyici, betimleyici, söyleşmeye dayalı, fantastik, destansı anlatım biçimleri kullanılırken düşünce yazılarında açıklayıcı, tartışmacı, öğretici anlatımlar vardır. Yine dilin

işlevlerinden sanatsal işlev olay yazılarında kullanılırken düşünce yazılarında göndergesel işlev kullanılmaktadır.

Öğretmenler, olay yazısı ile düşünce yazısını anlatırken öğrencilerin bu türleri iyi kavrayabilmesi için yukarıda sıralanan farklılıkları öncelikle olay yazıları ile düşünce yazılarında ayrı ayrı anlattıklarını sonra ise birer örneği karşılaştırarak açıkladıklarını belirtmişlerdir. Ders kitaplarındaki metin sınıflandırmalarının da bu şekilde yapılmış olmasının onların işlerini kolaylaştırdıklarını da ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 7.

Metnin gerçeklikle ilişkisi, amacı, metinde kullanılan anlatım biçimleri ve dilin işlevi

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal Bil.	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lise	(N=32)
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	(N=3)	(N=5)	
Öğretmen sayısı (f)	3	5	3	3	2	16
Yüzde (%)	25	63	75	100	40	50

Bu temada görüş bildiren 16 (%50) öğretmenin 3'ü (%25) meslek, 5'i (%63) Anadolu, 3'ü (%75) fen, 3'ü (%100) sosyal bilimler liselerinde, 2'si ise (%20) özel liselerde çalışmaktadır. Farklı okul türlerinde çalışan öğretmenlerin bu temada görüş bildirmesi, olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken metnin gerçeklikle ilişkisi, amacı, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevinin çok kullanıldığını ortaya koymaktadır. Öğretmenler olay yazısı ile düşünce yazısını kavratırken adı geçen ölçütleri metinler üzerinde uygulamalı ve karşılaştırmalı olarak verdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Bunlardan sonra daha detaya inerek anlatılanların gerçeklikle ilişkisi, metnin yazılış amacı, kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevini hangi türlere uygun olmaları bakımından öğretiyorum.” [d.ö.9]

“Olay yazılarının ve düşünce yazılarının yazılış amaçlarını, gerçeklikle ilişkilerini yani kurgunun olup olmadığını, metinlerde kullanılan anlatım biçimlerini ayrı bir başlık altında veririm ve dilin işlevine değinirim.” [d.ö. 25]

Kelimelerin metinde kazandığı anlamsal değişimler

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak görüş bildirdikleri üçüncü tema *“Kelimelerin Metinde Kazandığı Anlamsal Değişimler”*dir. Kelimelerin gerçek, yan, mecaz,

terimsel anlam gibi çeşitli anlam boyutları vardır. Olay yazıları genellikle edebî (sanatsal) metinler olduğu için yazar, kendi sanat gücünü göstermek amacıyla kelimeleri günlük konuşma dilindeki anlamlarının dışında yan ve mecaz anlamda kullanabilir. Bu tür metinlerin amacı okuyucuda estetik zevk uyandırmak olduğu için kelimelerin farklı anlamsal boyutu okuyucu açısından da uygun görülür. Düşünce yazılarında ise kelimeler genellikle gerçek anlamda kullanılır. Bu metinlerde amaç bir şeyler öğretmek olduğu için herkesin rahatlıkla anlayacağı bir dil ve kelimelerin günlük konuşma dilindeki anlamları kullanılır.

Öğretmenler, olay yazıları ile düşünce yazıları arasındaki farkı öğretirken kelimelerin bu anlamsal boyutlarının metin türlerinde nasıl olabileceğine dikkat çektiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilere bu türleri anlatırken olay yazılarında kelimelerin yan ve mecaz anlamda kullanıldığını, düşünce yazılarında ise genellikle gerçek ve terimsel anlamda kullanıldığını vurguladıklarını ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 8.
Kelimelerin metinde kazandığı anlamsal değişimler

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi (N=12)	Lisesi (N=8)	Lisesi (N=4)	Bilimler Lisesi (N=3)	Lise (N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	3	4	2	3	1	13
Yüzde (%)	25	50	50	100	20	37

Bu temada görüş bildiren 13 (%37) öğretmenin 3'ü (%25) meslek, 4'ü (%50) Anadolu, 2'si (%50) fen, 3'ü (%100) sosyal bilimler liselerinde; 1'i (%40) ise özel lisede çalışmaktadır. Farklı okullarda çalışan öğretmenlerin bu temada görüş bildirmesi, öğrencilere olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretmede kelimelerin metinde kazandığı anlamsal değerlerin dikkat çekici olduğunu göstermektedir. Öğretmenler, öğrencilerin bir metindeki kelimelerin gerçek ve terim anlamda ya da yan ve mecaz anlamda olma durumuna göre metinler arasındaki farkı kavradıklarını ifade etmişlerdir. Bundan dolayı olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı kelimelerin bu özelliklerine yoğunlaşarak öğrettiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Kelimelerin olay yazılarında genellikle mecaz anlamda kullanıldığını belirtiyorum. Olay yazıları sanatsal yazılar olduğu için bunlarda dilin sanatsal işlevde olduğunu, yine bu metinlerde kurgunun olabileceğini ve amacın sanatsal

bir zevk yaşatmak olduğunu anlatıyorum. Düşünce yazılarında ise dilin göndergesel işlevde olduğunu, gerçeklere bağlı kaldığını, sözcüklerin temel anlamda kullanıldığını ifade ediyorum.” [d.ö.21]

“Metinlerden hareketle kelimelerin anlamsal özelliklerine değiniyorum.” [d.ö. 26]

Metinlerin yazılış amaçları noktasında karşılaştırılması

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak görüş bildirdikleri dördüncü tema “*Metinlerin Yazılış Amaçları Noktasında Karşılaştırılması*”dır. Metinlerin çeşitlenmesinde ana ölçütlerden bir tanesi, yazılış amaçlarıdır. Öğretici metinlerde amaç bir konuda bilgi aktarmak, o konuyla ilgili olarak okuyucuya/dinleyiciye bir şeyler öğretmek iken olay yazıları genellikle sanatsal metinler olup estetik kaygı güdülerek yazılır. Dolayısıyla bu metinlerde bir şeyler öğretmek geri planda kalır. Dil ile yapılan bir sanat olarak okuyucunun/dinleyicinin metin boyunca sanatsal haz alması hedeflenir. Buna rağmen anı (hatıra) bir çeşit öğretici metindir ve içeriğinde olay bulunmaktadır.

Öğretmenler, bu metinleri karşılaştırarak öğretirken özellikle bilginin doğrudan verilip verilmediği, metinlerde bir olayın olup olmadığı, üsluplarının sade veya süslü olduğu, cümle yapıları, kurgunun varlığı veya yokluğu gibi değişkenlere dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 9.

Metinlerin yazılış amaçları noktasında karşılaştırılması

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	5	3	2	2	-	12
Yüzde (%)	42	38	50	67	0	38

Bu temada görüş bildiren 12 (%38) öğretmenin 5’i (%42) meslek, 3’ü (%38) Anadolu, 2’si (%50) fen, 2’si (%67) sosyal bilimler liselerinde çalışmaktadır. Özel liselerde çalışan öğretmenlerin hiçbiri bu temayla ilgili görüş bildirmemiştir. Farklı okullarda çalışan öğretmenlerin bu temada görüş bildirmeleri, olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken metinlerin yazılış amaçları noktasında karşılaştırılmasının çok kullanıldığını ortaya koymaktadır. Öğretmenler olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken olay yazılarında bilginin doğrudan verilmediğini, bu metinlerde asıl amacın sanatsal bir haz olduğunu;

düşünce yazılarında ise amacın doğrudan bilgi vermek olduğunu vurguladıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Edebî metinler ve öğretici metinler üst başlığı altında öncelikle metinlerin amaçları noktasında karşılaştırmasını yapıyorum. Edebî/sanatsal metnin amacını hissettirmek, çağrıştırmak, sezdirmek temelleriyle verirken öğretici metinlerin adının da üstünde olduğunu vurgulayarak öğretmek, bilgi vermek amacıyla yazıldığını belirtiyorum.” [d.ö.2].

“Düşünce yazılarında, düşüncenin olduğunu, öğretmenin, bilginin esas alındığını ifade ediyorum.” [d.ö. 26].

Metinde kurgunun olup olmaması

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak görüş bildirdikleri beşinci tema *“Metinde Kurgunun Olup Olmaması”*dir. Kurgu, metinleri ayırmada kullanılan ölçütlerden bir tanesidir. Özellikle edebî (sanatsal) metinlerde bulunmaktadır. Yazar hikâye, roman, masal, fabl gibi metinlerde olaylara istediği gibi müdahalede bulunabilmektedir. Bir olayın istediği kısmını çıkarmakta, olaya istediği bölümü eklemekte yazar özgürdür. Bu özgürlüğü sanatsal metin çerçevesinde sorgulanamamaktadır. Düşünce yazılarında ise kurgu bulunmaz. Gerçekler vardır. Bu gerçeklere bağlı kalınarak anlatmak esastır.

Öğretmenler, olay yazısı ile düşünce yazısını anlatırken öğrencilerin bu türleri iyi kavrayabilmesi için metinlerde kurgunun olup olmamasına dikkat çektiklerini belirtmişlerdir. Hayal unsurları, fantastik öğeler, düş gücü gibi özelliklerin bulunduğu metinlerin olay metni olabileceğini; doğrudan bilgi aktarmayı amaçlayan, gerçeklere bağlı kalan metinlerin ise düşünce yazısı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 10.

Metinde kurgunun olup olmaması

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	4	4	1	-	1	10
Yüzde (%)	33	50	25	-	20	31

Bu temada görüş bildiren 10 (%31) öğretmenin 4'ü (%33) meslek, 4'ü (%50) Anadolu, 1'i (%25) fen liselerinde, 1'i ise (%20) özel lisede çalışmaktadır. Sosyal bilimler lisesinde çalışan öğretmenlerin hiçbiri bu temayla ilgili görüş bildirmemiştir. Farklı okullarda çalışan öğretmenlerin bu temada görüş bildirmeleri, olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken metinde kurgunun olup olmamasının çok kullanıldığını ortaya koymaktadır. Öğretmenler olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken olay yazılarında genellikle kurgunun olduğunu, bu metinlerde anlatılanların tamamen doğru olamayacağını; düşünce yazılarında ise kurgunun olmadığını, gerçeğe bağlı kalındığını ifade etmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Olaya dayalı metinlerde kurgunun yer aldığını, öğretici metinlerde kurgunun olmadığını öğretiyoruz, kavratıyoruz.” [d.ö. 6].

“Öğrencilere, olay yazılarında bir kurgunun olacağını ifade ediyorum. Yani olay yazılarının yapı özelliklerini anlattıktan sonra kurguyla onları geliştiriyorum.” [ö.ö. 2].

Nesnellik-Öznellik

Öğretmenlerin, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretme ile ilgili olarak görüş bildirdikleri son tema *“Nesnellik-Öznellik”* tir. Nesnellik, doğruluğu veya yanlışlığı ispatlanabilen, kişiden kişiye değişmeyen, tarafsız yargılar için kullanılan bir ifadedir. Öznellik ise doğruluğu veya yanlışlığı ispatlanamayan, kişiden kişiye değişen, taraflı yargı demektir. Olay yazıları genel olarak öznel yargılardır. Sanatsal metin olmaları dolayısıyla kişisel ifade ederler. Düşünce yazıları ise çoğunlukla nesnel özellik taşır. İspatlanabilen yargılardan oluşur. Kişisel görüşlere çok yer verilmez.

Öğretmenler, olay yazısı ile düşünce yazısını anlatırken öğrencilerin bu türleri iyi kavrayabilmesi için metinlerdeki ifadelerin nesnel-öznel olmalarına dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. Olay yazılarında anlatıcının istediği gibi tasarrufta bulunabilmesi ve istediği şeyi kendine göre anlatmasının öznel özellik taşıdığını, düşünce yazılarında ise yazarın düşüncelerini inandırıcılığı dikkate alarak anlatmaya çalıştığını, bundan dolayı nesnel yargılara ağırlık verdiğini öğrencilere açıkladıklarını ifade etmişlerdir. Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 11.

Nesnellik-Öznellik

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal Bil.	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	(N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	3	1	1	-	-	5
Yüzde (%)	25	13	25	-	-	16

Bu temada görüş bildiren 5 (%16) öğretmenin 3'ü (%25) meslek, 1'i (%13) Anadolu, 1'i (%25) ise fen liselerinde çalışmaktadır. Sosyal bilimler lisesinde ve özel liselerde çalışan öğretmenlerin hiçbiri bu temayla ilgili görüş bildirmemiştir. Öğretmenler olay yazısı ile düşünce yazısını öğretirken olay yazılarında genellikle öznellik olabileceğini, yazarın anlatmaya çalıştığını ispatlama kaygısı taşımadığını; ancak düşünce yazılarının nesnellik taşıdığını bundan dolayı da yazarın ifadelerinde öznellikten kaçındığını, nesnel bir anlatımı tercih ettiğini belirttiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Kurgusal metinlerde özneliğin, öğretici metinlerde nesneliğin hâkim olduğunu öğrenci, verilen bilgilerden hareketle bu önermenin doğal bir sonucu olarak kendisi çıkarıyor.” [d.ö.3]

“...Bu metinler biricik ve özgün. Düşünce yazılarını ise nesnel nitelik taşıyan öğretici metin olarak öğretiyorum.” [d.ö. 24]

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğretmenlere, araştırmanın üçüncü sorusu olarak “Öğrencilerden herhangi bir metin türünde yazı yazmaları istendiğinde öğrenciler, metin türünün özelliklerini yazdıkları metne ne ölçüde yansıtabilmektedir?” sorusu sorulmuş olup aşağıda öğretmenlerin, bu soruya verdikleri cevaplar ile ilgili bulgular analiz edilip yorumlanmıştır.

Öğretmenlerin, öğrencilerin herhangi bir metin yazarken bu metin türünün özelliklerini yazdıkları metne ne ölçüde yansıttıkları ile ilgili görüşlerine ilişkin veriler Tablo 12’de sunulmuştur. Daha sonra her bir alt temada yer alan ifadeler ayrıntılı olarak betimlenmeye çalışılmıştır. Bulgular yorumlanırken alt temaların daha anlaşılır olması için öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları da tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo 12.

Öğrencilerin herhangi bir metin yazarken bu metin türünün özelliklerini yazdıkları metne ne ölçüde yansıttıkları ile ilgili öğretmen görüşleri

Öğrencilerin Yazdıkları Metne Türünün Özelliklerini Yansıtamadıkları ile İlgili Öğretmen Görüşleri	n	Öğretmenler
Metin türünün özelliklerini yansıtamıyorlar	20	d.ö.2, d.ö.3, d.ö.4, d.ö.5, d.ö.7, d.ö.9, d.ö.10, d.ö.11, d.ö.12, d.ö.13, d.ö.15, d.ö.16, d.ö.18, d.ö.19, d.ö.22, d.ö.23, d.ö.24, d.ö.27, ö.ö.4, ö.ö.5
Türlerin özelliklerini karıştırıyorlar	4	d.ö.17, d.ö.18, d.ö.22, ö.ö.1
Öğretici metin türlerinin özelliklerini yansıtamıyorlar	3	d.ö.1, d.ö.3, d.ö. 14
Öğrencilerin Yazdıkları Metne Türünün Özelliklerini Yansıttıkları ile İlgili Öğretmen Görüşleri		
Metin türünün özelliklerini yansıtabiliyorlar	9	d.ö.6, d.ö.8, d.ö.20, d.ö.21, d.ö.24, d.ö.25, d.ö.26, ö.ö.2, ö.ö.4
Olay yazılarının özelliklerini yansıtabiliyorlar	5	d.ö.3, d.ö.14, d.ö.19, d.ö.22, ö.ö.1

Öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıtamadıkları ile ilgili öğretmen görüşleri

Metin türünün özelliklerini yansıtamıyorlar

Öğretmenlerin, öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıtamadıkları ile ilgili olarak en çok görüş bildirdikleri tema “*Metin Türünün Özelliklerini Yansıtamıyorlar*”dır. Yazma becerisi dil becerileri içerisinde en son kazanılandır. Belli bir birikimle beraber bunu ifade edebilecek dil yeteneğini de gerektirmektedir. Uğraştıkça gelişen, olgunlaşan bir tarafı da vardır. Buna yazılacak metnin türsel özellikleri de eklenince öğrencilerin en çok zorlandıkları, gözlerinde büyüttükleri, uğraşmak istemedikleri yazma etkinlikleri onlar için en zor dil çalışması olmaktadır. Metnin türüne göre yazılacak birikime sahip olmak, araştırma yapma durumunda kalmak, bunu bir plan dâhilinde yazmaya çalışarak taslak metin oluşturmak, bu metni düzenleyerek paylaşmaya hazır hâle getirmek onlar için çok zahmet, zaman, yetenek istemektedir. Yazmaya başladığında anlatacak bir şeyin olmaması, anlatacağını tam olarak ifade edememesi, bunlarla beraber yazım, noktalama, anlatım bozukluğu gibi unsurlara dikkat etmek zorunda kalması öğrenciyi yazmaktan soğutmaktadır. Öğrenci ayrıca nitelikli bir şey yazamaması durumunda akranları arasında mahcup olma endişesi de taşımaktadır.

Okullarda genellikle ürün odaklı yazma çalışmasının yapıyor olması, öğrencilere bu alanda gereken rehberliğin yapılamaması anlamına da gelmektedir. Öğrenciden bir konuda bir yazı yazmasını beklemek, genellikle, ondan yapabileceğinden çok şey istemektir. Süreç odaklı yazma çalışmaları yapılarak öğrenci cesaretlendirilip yazma çalışmasının her aşamasında öğrenciye rehberlik yapılabilse öğrencilerin yazabilme ve yazdıkları metne türünün özelliğini yansıtabilmeleri gerçekleştirilebilir. Bu olmayınca da öğrenciler, öncelikle yazmaya isteksiz davranmakta veya yazsa da metnin türsel özelliklerini yazısına yansıtamamaktadır.

Öğretmenler, öğrencilerine yazma çalışması yaptırırken zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yazmaya karşı çok isteksiz olduklarını, yazacak bir şey bulamadıklarını söylediklerini, yazmaya nasıl ve nereden başlanacağını bilmediklerini, yazanlarınsa genellikle, ne istenirse istensin, bildiği bazı şeyleri yazdıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda da hangi metin türünde yazacaklarının onları yönlendirmediği, içinden gelenleri yazmaya çalıştıklarını, sonuçta da kompozisyondan yoksun, plansız, hangi tür olduğu belli olmayan yazıların ortaya çıktığını vurgulamışlardır. Hatta öğrencilerin bazı metin türlerini (şiir, makale...) hiç yazamayacaklarını ifade etmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 13.
Metin türünün özelliklerini yansıtamıyorlar

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	10	6	1	1	2	20
Yüzde (%)	83	75	25	33	40	63

Bu temada görüş bildiren 20 (%63) öğretmenin 10'u (%83) meslek, 6'sı (%75) Anadolu, 1'i fen, 1'i sosyal bilimler liselerinde; 2'si (%40) ise özel liselerde çalışmaktadır. Öğretmenlerin yarıdan fazlası bu temada görüş bildirmiştir. Her okul türünde görüş bildiren öğretmen bulunmaktadır. Bundan hareketle her okul türünde yazdığı metne, metnin türsel özelliğini yansıtamayan öğrencinin olduğunu söylenebilir. Tabloda en çok dikkat çeken okul türleri meslek ve Anadolu liseleridir. Buralarda çalışan öğretmenlerin geneli öğrencilerinin yazdıkları metne metnin türsel özelliklerini yansıtamadıklarını ifade etmişlerdir. Bunda adı geçen okul türlerindeki öğrencilerin akademik seviyesinin zayıf olması, yazmaya karşı isteksiz olmaları, yazmayı gereksiz

görmeleri, ona vakit ayırmak istememeleri ya da nitelikli bir şey yazmaya inançlarının olmaması etkili olabilir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Hâl böyle olunca uygulama aşamasında metin türlerine ait özellikleri yazılarına yansıtamıyorlar. Hatta onlara performans veya proje ödevi olarak verilen konularda bile bilimselliği yansıtacak, türün doğasına uygun özellikleri devre dışı bırakarak bildikleri gibi, içlerinden geldiği gibi yazıyorlar. Metnin türsel özelliğinin olabileceğinin ve bunun öneminin farkında değiller.” [d.ö.2]

“Yazma noktasında yetersizler. Düzgün şeyler yazamıyorlar. Bu ilgisizlikten ve okuma eksikliğinden kaynaklanıyor. Düşüncelerini yazarak düzgün ifade edemiyorlar. Dolayısıyla metin türlerinin özellikleri de yazdıklarına yansımıyor.” [ö.ö. 5]

Türlerin özelliklerini karıştırıyorlar

Öğretmenlerin, öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıtamadıkları ile ilgili olarak görüş bildirdikleri ikinci tema *“Türlerin Özelliklerini Karıştırıyorlar”*dır. Metinler türlere ayrılırken her metnin türsel özelliği ortaya konmuştur. Bu metin türlerinden bazıları net çizgilerle birbirinden ayrılırken bazıları birbirine yakın özellikler taşımakta, birbiriyle karıştırılmaktadır. Öğrenci metin türlerini öğrenirken bu ayırıcı özellikleri kavramamışsa uygulama sırasında da ortaya koyamayabilir. Mesela anı ile gezi yazısını, fıkra ile denemeyi, sohbet ile denemeyi karıştırabilir. Bazı öğrenciler de öğretmenleri ne türden yazmalarını isterlerse istesinler onlar sadece hikâye veya denemeye benzer yazılar yazmaktadır.

Öğretmenler, özellikle ilgisiz ve zayıf öğrencilerin, yazdıklarına önem vermediklerini, yazarken istenen türün özelliklerine dikkat etmediklerini, sırf yazmış olmak için bir şeyler yazdıklarını belirtmişlerdir. Böyle yazılan yazıların da türünün özelliğini taşımadığını, uzak ya da yakın bazı türlerin özelliklerini birlikte taşıyan metinler olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerden bir şey yazmaları istendiğinde öğrencilerin ya yazacak bir olay yaşamadıklarını ya da yazacak bir şey bilmediklerini söylediklerini, yazmadan mümkün olduğu kadar kaçtıklarını vurgulamışlardır. Performans olarak değerlendirilen yazma çalışmalarında ise öğretmenine bir yazı vermek için bir şeyler karaladıklarını, bunların da türsel özellikler noktasında karışık olduklarını söylemişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 14.

Türlerin özelliklerini karıştırıyorlar

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	1	2	-	-	1	4
Yüzde (%)	8	13	-	-	20	13

Bu temada görüş bildiren 4 (%13) öğretmenin 1'i (%8) meslek, 2'si (%13) Anadolu liselerinde; 1'i (%20) ise özel lisede çalışmaktadır. Fen ve sosyal bilimler liselerinde çalışan öğretmenler bu temada görüş bildirmemiştir. Meslek liselerinde, düşük puanla öğrenci alan Anadolu liselerinde ve özel liselerde, yazmaya çalışan bazı öğrencilerin türlerin özelliklerini karıştırabildikleri tabloda görülmektedir. Diğer öğrencilerin ya yazmadıkları ya da türlerin özelliklerini yazdıklarına hiç yansıtamadıkları düşünülebilir. Fen ve sosyal bilimler liselerindeki öğrencilerin ise ilgileri doğrultusunda türlerin özelliklerini karıştırmadıkları söylenebilir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Çok az yansıtabiliyorlar. Durum hikâyesi yazmalarını istiyorum. Daha önce anlatmam, sınav anında bile örnek vermeme rağmen ve sınav sırasında serbest bırakmama rağmen olay hikâyesi yazıyorlar. Gezi yazısı yazmalarını istediğimde yine olaya yoğunlaşıp anılarını yazıyorlar.” [d.ö.17]

“Gazete çevresinde oluşan metin türlerinden yazmalarını istediğimde genellikle deneme yazıyorlar. Olay türü yazmalarını istediğimde, ne istersem isteyeyim, ya önemli bir anılarını yazıyorlar ya da yazacak bir şey bulamıyorlar.” [ö.ö. 1]

Öğretici metin türlerinin özelliklerini yansıtamıyorlar

Öğretmenlerin, öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıtamadıkları ile ilgili olarak görüş bildirdikleri son tema “*Öğretici Metin Türlerinin Özelliklerini Yansıtamıyorlar*”dır. Öğretici metin türleri kişisel hayatı konu alan ve gazete çevresinde gelişen olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Kişisel hayatı konu alanlar anı, gezi yazısı, mektup, günlük, biyografi, otobiyografi gibi türlerken gazete çevresinde gelişenler deneme, fıkra, sohbet, makale, röportaj, eleştiri gibi türlerdir. Bu metinlerin ortak özelliği bilgi vermek amacıyla yazılıyor olmalarıdır. Öğrencilerin bu tür metinlere örnek yazabilmeleri için belirli bir birikime, hazırlığa ve türlerin belirgin özelliklerini bilmelerine ihtiyaçları vardır. Her anlamda zayıf olan öğrenciler, metin yazamayacaklardır veya yazdıkları metinlere türünün özelliklerini yansıtamayacaklardır.

Bu temada görüş bildiren öğretmenler, öğrencilerin, hikâye ve benzeri olay içeren metinleri nispeten yazabildiklerini ancak bir düşünce içeren yazıları kolay kolay yazamadıklarını, yazsalar bile yazmaya çalıştıkları türün özelliklerini metinlerine yansıtamadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle makaleyi hiç yazamayacaklarını söylerlerken deneme, sohbet, fıkra ya da anı, gezi yazısı, günlük gibi türleri yazarken türün belirgin özelliklerini yansıtamadıklarını vurgulamışlardır.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 15.
Öğretici metin türlerinin özelliklerini yansıtıyorlar

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal Bil.	Özel	Toplam (N=32)
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lise	
Öğretmen sayısı (f)	1 (N=12)	2 (N=8)	- (N=4)	- (N=3)	- (N=5)	3
Yüzde (%)	8	13	-	-	-	9

Bu temada görüş bildiren 3 (%9) öğretmenin 1'i (%8) meslek, 2'si (%13) de Anadolu liselerinde çalışmaktadır. Fen, sosyal bilimler liselerinde ve özel liselerde çalışan öğretmenler bu temada görüş bildirmemiştir. Diğer liselerde çalışan öğretilerin az sayıda görüş bildirmeleri, öğrencileri yazmaya çalışanların bu tarz bir sıkıntıyla karşılaşmaları şeklinde yorumlanabilir. İlgisi, bilgisi, birikimi, deneyimi ve gayreti olmayan öğrenciler, yazdıkları metinlere öğretici metin türlerinin özelliklerini yansıtamayacaklardır.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Özellikle öğretici metin türlerini bilmeyen öğrenciler, ne sorulursa sorulsun anı, hikâye gibi türlerde yazıyorlar.” [d.ö.1]

“Ancak öğretici metinlerde özellikle makale, fıkra gibi düşünce ağırlıklı yazılarda çok zor.” [d.ö.14]

Öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıttıkları ile ilgili öğretmen görüşleri

Metin türünün özelliklerini yansıtıyorlar

Öğretmenlerin, öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıttıkları ile ilgili olarak en çok görüş bildirdikleri tema *“Metin Türünün Özelliklerini Yansıtıyorlar”*dır. Fen, sosyal bilimler ve yüksek puanla öğrenci alan Anadolu liselerindeki ilgili, yetenekli öğrenciler yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıtmada zorlanmamaktadırlar. Özellikle çok okuyan, yazma

çalışmalarında bulunan, bunu kendini ifade etmenin bir yolu olarak gören öğrenciler vardır. Yazmanın belirli bir süreç istediğini bilen, yazacağı konuyu sınırlandırabilen, neyi nasıl anlatacağına önceden karar veren öğrenciler, yazacağı metnin türsel özelliklerini de dikkate alabilmektedir. Öğretmenleri tarafından iyi motive edilen ve uğraşının karşılığını alabileceğini düşünen öğrenciler zaman zaman şaşırtıcı metinler ortaya koyabilmektedir.

Fen, sosyal bilimler liselerinde çalışan öğretmenler ve yazmaya hevesli öğrencileri bulunan öğretmenler, öğrencilerinin hangi metin türü verilirse verilsin o metin türünün özelliklerini yansıtan yazılar yazdıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin çok okuyan, bilinçli, neyi niçin yaptığını bilen, metinlerin türsel özelliklerinin farkında olan öğrenciler olduklarını belirtmişlerdir. İyi motive edildiklerinde makale bile yazdıklarını vurgulamışlardır.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 16.

Metin türünün özelliklerini yansıtabiliyorlar

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	-	1	4	2	2	9
Yüzde (%)	-	13	100	67	40	28

Bu temada görüş bildiren 9 (%28) öğretmenin 1'i (%13) Anadolu, 4'ü (%100) fen, 2'si sosyal bilimler liselerinde; 2'si (%40) ise özel liselerde çalışmaktadır. Meslek lisesinde çalışan hiçbir öğretmen bu temada görüş bildirmemiştir. Bu liselerdeki öğrencilerin yazdıkları metne, türünün özelliklerini yansıtmada sorun yaşadıkları söylenebilir. Anadolu liselerinde çalışan öğretmenlerin de çoğu bu görüşte değildir. Düşük puanla öğrenci alan Anadolu liselerinin öğrencileri de bu konuda sıkıntı yaşamaktadır. Benzer durum sosyal bilimler liselerinin ve özel liselerin bazı öğrencilerinde de vardır. Ancak fen liselerinde çalışan öğretmenlerin hepsinin öğrencilerinin, yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıttıklarını ifade etmeleri dikkat çekicidir. Sosyal bilimler liselerinin genelinde ve bazı özel okul öğrencilerinde de durum böyledir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Öğrenciler yazdıkları metne metnin türsel özelliklerini %100 yansıtıyorlar. Öğrencilere metnin türsel özellikleri iyi kavratılırsa yazacakları o türden metni türsel özelliklerini yansıtarak rahatlıkla yazıyorlar. Makale dahi yazabiliyorlar. Şiir yazarlar da var. Tiyatro da yazıyorlar. Öğrenciler bu metinleri bir ödev olarak değil keyif alarak yapıyorlar.” [d.ö.21]

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Türlerinin Öğretimi ile İlgili...

“Öğrencilerimiz, makale dışında diğer metinleri rahatlıkla yazıyor ve bunlara metin türlerinin özelliklerini yansıtıyor. Yazmayı gereksiz görüyorlar ancak yazdıkları metne türün özelliklerini yansıtıyorlar.” [ö.ö. 2]

Olay yazılarının özelliklerini yansıtabiliyorlar

Öğretmenlerin, öğrencilerin yazdıkları metne türünün özelliklerini yansıttıkları ile ilgili olarak görüş bildirdikleri başka bir tema “*Olay Yazılarının Özelliklerini Yansıtabiliyorlar*”dır. Olay yazılarının da belirli unsurları ve özellikleri vardır. Bir olay yazısında genellikle olay, kahraman, zaman, yer, anlatıcı ve bakış açısı gibi unsurlarla beraber kurgu da yer almaktadır. Öğrencilerin çoğu bunları bilir. Dolayısıyla yazdıkları metne bilerek veya bilmeyerek bu unsurları yansıtır. Bir olay anlatırken o olayda zaten kahraman, zaman ve yer gibi unsurlara değinir. Anlatıcı ve bakış açısını, farkında olsun veya olmasın, kullanır. Bütün bunlara kurguyu da eklediğinde ister hikâye ister roman ister fabl yazsın, olay yazılarının türsel özelliklerini genelde kullanmış olacaktır.

Öğretmenler, öğrencilerinin basit olay yazıları yazarken metinlere ait türsel özellikleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Anlattıkları olayın kahramanlarını, zamanını, yerini yazdıklarını; bu gibi unsurları çok derinleştiremeyip yüzeysel de olsa verdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu tür metinlerde öyküleyici, betimleyici, söyleşmeye dayalı anlatım türlerini kullandıklarını böylece de yazdıklarının, metnin türsel özelliğini yansıttıklarını vurgulamışlardır.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 17.

Olay yazılarının özelliklerini yansıtabiliyorlar

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal Bil.	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	(N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	1	3	-	-	1	5
Yüzde (%)	8	38	-	-	20	16

Bu temada görüş bildiren 5 (%16) öğretmenin 1'i (%8) meslek, 3'ü (%38) Anadolu liselerinde; 1'i (%20) ise özel lisede çalışmaktadır. Fen ve sosyal bilimler liselerinde çalışan hiçbir öğretmen bu temada görüş bildirmemiştir. Görüş bildiren meslek, Anadolu liseleri ve özel lise öğretmenlerinin, benzer okul türünde çalışan öğretmenlere oranı çok değildir. Bundan dolayı bu temanın adı geçen okullardaki öğrencileri genel olarak kapsamadığını söylemek mümkündür.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Tiyatroda yansıtıyorlar. Hikâyede, şiir, masal gibi türlerde yansıtabiliyorlar.” [d.ö.14]

“Çok kısa hikâyeler nispeten yazıyorlar.” [ö.ö.1]

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğretmenlere, araştırmanın dördüncü ve son sorusu olarak “Ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuş olup aşağıda, öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar ile ilgili bulgular analiz edilip yorumlanmıştır.

Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı ile ilgili görüşlerine ilişkin veriler temalara ayrılarak Tablo 18’de verilmiştir. Daha sonra her bir temada yer alan ifadeler ayrıntılı olarak betimlenmeye çalışılmıştır. Bulgular yorumlanırken alt temaların daha anlaşılır olması için öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları da tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo 18.

Ders Kitaplarındaki Metinlerin, Türünün Tüm Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı ile İlgili Öğretmen Görüşleri

Ders Kitaplarındaki Metinlerin, Türünün Tüm Özelliklerini Yansıtmadığı ile İlgili Öğretmen Görüşleri	n	Öğretmenler
Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtmıyor	25	d.ö.1, d.ö.2, d.ö.3, d.ö.4, d.ö.5, d.ö.6, d.ö.7, d.ö.8, d.ö.9, d.ö.10, d.ö.12, d.ö.13, d.ö.14, d.ö.15, d.ö.16, d.ö.17, d.ö.18, d.ö.21, d.ö.22, d.ö.25, d.ö.26, d.ö.27, ö.ö.1, ö.ö.2, ö.ö.5
Sözlü anlatım türleri ve tiyatro metinleri yetersiz	9	d.ö.5, d.ö.6, d.ö.9, d.ö.18, d.ö.20, d.ö.22, d.ö.23, ö.ö.1, ö.ö.5
Metinler dikkat çekici ve öğrenci seviyesine uygun değil	3	d.ö.10, d.ö.15, d.ö.20
Ders Kitaplarındaki Metinlerin, Türünün Tüm Özelliklerini Yansıttığı ile İlgili Öğretmen Görüşü	n	Öğretmenler
Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtıyor	7	d.ö.11, d.ö.19, d.ö.20, d.ö.23, d.ö.24, ö.ö.3, ö.ö.4

Ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtmadığı ile ilgili öğretmen görüşleri

Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtmıyor

Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtmadığı ile ilgili olarak en çok görüş bildirdikleri tema “*Metinler Türünün Tüm Özelliklerini Yansıtmıyor*”dur. Ders kitapları öğretim programlarının vücut bulmuş hâlidir. Öğrencilere ücretsiz dağıtıldığı için bütün öğrencilerde vardır. Bu yönüyle öğretimin vazgeçilmez malzemesi durumundadır. Tür beceri merkezli Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı için ders kitaplarındaki metinlerin, türlerine ait özellikleri tam olarak yansıtmaması çok önemlidir. Özelliklerini tam yansıtan metinler öğrencilere örnek olacak, onların türlere ait özellikleri tam kavramasına ve benzer örnekleri yazmasına yardımcı olacaktır, ancak özensiz seçilen, türünün tüm özelliklerini yansıtmayan, niteliksiz metinlerin öğrenciye faydalı olmayacağı ise bellidir.

Öğretmenlerin ders kitaplarındaki metinlerden genel olarak şikâyetçi oldukları tespit edilmiştir. Bu metinlerin seçiminde dikkatli olunmadığını, farklı örnekleri kullanmak için niteliksiz metinlerin seçildiğini, özellikle uzun metinler kısaltılırken metinlere özgü unsurların yer aldığı bölümlerin ders kitaplarına alınmadığını belirtmişlerdir. Sınıf ortamı, öğrenci seviyesi ve ders süresi dikkate alınmadan kitaplara konan metinlerin ders sırasında öğretmeni zora soktuğunu ifade etmişlerdir. Özellikle birbirine yakın türlerde dikkat edilmesi gerekirken gezi yazısı-anı, fıkra-sohbet gibi türlere ait metinlerde birbirine ait özelliklerin bulunduğunu, bu gibi karışıklıkların türsel özellikleri öğrencilere verme sırasında öğretmeni sıkıntıya düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Ayrıca fen liselerindeki öğrencilerle meslek liselerindekilere aynı metinleri okutmanın öğrenci seviyeleri bakımından mantıklı olmadığını belirtmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 19.
Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtmıyor

Okul türü	Meslek Lisesi (N=12)	Anadolu Lisesi (N=8)	Fen Lisesi (N=4)	Sosyal Bil. Lisesi (N=3)	Özel Lise (N=5)	Toplam (N=32)
Öğretmen sayısı (f)	10	6	3	3	3	25
Yüzde (%)	83	75	75	100	60	78

Bu temada görüş bildiren 25 (%78) öğretmenin 10’u (%83) meslek, 6’sı (%75) Anadolu, 3’ü (%75) fen, 3’ü (%100) sosyal bilimler liselerinde; 3’ü (%60)

ise özel liselerde çalışmaktadır. Öğretmenlerin geneli bu temada görüş bildirmiştir. Sosyal bilimler lisesinde çalışan öğretmenlerin tamamı ve diğer okullarda çalışanların yarısından fazlası bu temada aynı görüştedir. Bütün okullarda aynı kitap ve aynı metinlerin okutulduğu düşünüldüğünde her okul türündeki öğretmenlerin ders kitaplarındaki metinlerden yana benzer düşüncede olmaları dikkat çekicidir. Bu da kitaplardaki metinlerin daha dikkatli seçilmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Bir yayının diğerinden farklı olma kaygısıyla daha sıra dışı ve ilginç metinler bulma kaygılarından dolayı ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtmadığı düşüncesindeyim. Metinlerden alıntı yapılırken türünün çok bilinen, türünün tüm özelliklerini yansıtan, teknik açıdan çok güçlü edebî metinler tercih edilmelidir.” [d.ö.5]

“Kesinlikle yansıtmıyor. Hep aynı metinler tekrarlanıyor. Farklı, türünün özelliklerini tam yansıtan metinler istiyorum, ancak kitaplarda yok. Metin sayısını artırıyorlar ancak tür özelliklerini yansıtmıyor. Özetleme yapılan metinlerde (roman gibi) daha dikkat edilmeli.” [ö.ö. 5].

Sözlü anlatım türleri ve tiyatro metinleri yetersiz

Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtmadığı ile ilgili olarak görüş bildirdikleri ikinci tema “*Sözlü Anlatım Türleri ve Tiyatro Metinleri Yetersiz*”dir. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı’nda sözlü anlatım türlerine de yer verilmiştir. Bu anlatım türlerine ait metinler de ders kitaplarında bulunmaktadır. Bu metinlerin öğrencinin dikkatini çekecek türden olması ve türünün özelliklerini tam yansıtmaması önemlidir. Ayrıca tiyatro metinlerinin de türünün tüm özelliklerini yansıtmaması ve öğrencinin dikkatini çekecek türden olması gerekir. Sözlü anlatım türleri ve tiyatro metinlerinin sadece okunan değil izlenen türden de olması öğrenci için daha faydalı olabilir.

Öğretmenler, ders kitaplarındaki sözlü anlatım türlerine ait metinleri ve tiyatro metinlerini yetersiz bulmaktadırlar. Onlara göre ders kitaplarındaki bu metinler, hem türünün tüm özelliklerini yansıtmamaktadır hem de bu türlerin video şeklinde izlenmesi daha faydalı olacaktır. Konferans örneğini okumanın bir konferansı dinlemek kadar etkili olamayacağını, bir tiyatro metninin oynanmış hâlini izlemenin daha faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Bundan dolayı adı geçen türleri geçiştirmek yerine akıllı tahta gibi sesli ve görüntülü tahtalar yardımıyla işlemenin daha faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 20.

Sözlü anlatım türleri ve tiyatro metinleri yetersiz

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	1	5	1	-	2	9
Yüzde (%)	8	63	25	-	40	28

Bu temada görüş bildiren 9 (%28) öğretmenin 1'i (%8) meslek, 5'i (%63) Anadolu, 1'i (%25) fen liselerinde; 2'si (%40) ise özel liselerde çalışmaktadır. Sosyal bilimler lisesinde çalışan öğretmenler bu temada görüş bildirmemiştir. Diğer okul türlerinde çalışan öğretmenlerin aynı görüşte olması her tür lisede sözlü anlatım türleri ile tiyatro metinlerinde az çok sıkıntı yaşandığını ortaya koymaktadır. Fatih Projesi kapsamında hemen hemen tüm okullarda akıllı tahta bulunmakta ve bakanlık bunların kullanımını özel olarak istemektedir. EBA'da öğrencilerin seviyesine uygun bu tarz metinlerin sesli görüntülü sunulması öğrenciler için daha faydalı olabilir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Sözlü anlatım türü hiç yansıtmıyor. Kanaatimce sözlü anlatım türleri video veya uygulama üzerinde verilmeli. Tiyatro metinleri de video veya canlı seyir şeklinde verilmeli. Tiyatro metinleri uygun şekilde kısaltılmadığı için tüm özelliklerini yansıtamıyor.” [d.ö.9]

“Sözlü anlatım türleri görsel ve işitsel olsun. Tiyatroyu da seyretsin.” [ö.ö. 5]

Metinler dikkat çekici ve öğrenci seviyesine uygun değil

Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıtmadığı ile ilgili olarak görüş bildirdikleri son tema *“Metinler Dikkat Çekici ve Öğrenci Seviyesine Uygun Değil”*dir. Ders kitaplarına alınacak metinlerin öğrenci seviyesine uygun olması ve onların dikkatini çekecek seviyede olması çok önemlidir. Metin merkezli işlenen derslerde metin, ana kaynak görevini görmektedir. Dinleme, okuma becerileriyle doğrudan ilgilidir. Dil bilgisi konuları da metne göre işlendiğinden dikkat çekici olmayan bir metinle veya öğrencinin seviyesine uygun olmayan bir metinle hedeflere ulaşmak çok zordur. Öğrenciler seviyelerine uygun, dikkat çekici bir metni daha dikkatli okuyup anlamakta, özelliklerini daha rahat kavramaktadır. Bu tür metinler tüm dil becerilerini ve türün özelliklerini kavratmak için çok faydalıdır.

Öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilere hitap etmediğinden, onları doğrudan ilgilendirmeyen, uzak konularla ilgili olduğundan, bu durumda da öğrenciyi motive etmekte zorlandıklarından

bahsetmişlerdir. Fen lisesi ile meslek lisesi öğrencilerinin aynı kitapları, metinleri okumasının bir seviye sorunu ortaya çıkardığını, fen lisesi öğrencilerine uygun olanların meslek lisesi öğrencilerine ağır geldiğini veya meslek lisesi öğrencilerine uygun olanın fen lisesi öğrencilerine sıkıcı geldiğini ifade etmişlerdir. Bu durumların da dersi verimsizleştirdiğini, amacından uzaklaştırdığını vurgulamışlardır.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 21.

Metinler dikkat çekici ve öğrenci seviyesine uygun değil

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	2	1	-	-	-	3
Yüzde (%)	17	13	-	-	-	9

Bu temada görüş bildiren 3 (%9) öğretmenin 2'si (%17) meslek, 1'i (%13) Anadolu liselerinde çalışmaktadır. Fen ve sosyal bilimler liseleri ile özel liselerde çalışan öğretmenler bu temada görüş bildirmemişlerdir. Bu okul öğrencilerinin metinlerin dikkat çekme ve seviye özellikleri yönünden sıkıntı yaşamadıkları sonucuna ulaşılabilir, ancak bazı meslek ve Anadolu liselerinde, ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin dikkatini çekemediği ve onların seviyesine uygun olmadığı söylenebilir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Son çıkan Türk dili ve edebiyatı ders kitabı öncekilere göre daha iyi, ancak ders saatinin 40 dakika oluşu göz önünde bulundurulmamış veya bizim öğrencilerimizin zayıflığı. Metinler uzun olmuş.” [d.ö.15]

“Tiyatro metinleri, türün özelliklerini net yansıtan, öğrencilerin dikkatini çekecek özelliklerden oluşan metinler olabilir.” [d.ö. 20]

Ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıttığı ile ilgili öğretmen görüşü

Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtır

Öğretmenlerin, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıttığı ile ilgili görüş bildirdikleri tek tema *“Metinler Türünün Tüm Özelliklerini Yansıtır”*dur. Ders kitaplarına alınan metinler, belirli kriterler dikkate alınarak seçilmektedir. Öğretim Programları ve Millî Eğitim Bakanlığı, genellikle, ders kitaplarına alınacak metinler ile ilgili genel çerçeveyi ilgililerle

paylaşmaktadır. Hazırlanan kitaplar Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelendikten ve onaylandıktan sonra basılmaktadır. Bundan dolayı da ders kitaplarındaki metinlerle ilgili beklenti, öğretmen ve öğrenciler tarafından beğenilmesinden yanadır. Öğretmenlerin bazıları, ders kitaplarındaki metinlerin, türünün tüm özelliklerini yansıttığını düşünmektedir. Öğretici metinlerin, sanatsal metinlerin, şiirlerin ve sözlü anlatım türlerinin özenle seçilerek kitaba alındığını ifade eden bu öğretmenler, kitaptaki metinlerin, türsel özelliklerini yansıtma noktasında sıkıntısız olduğunu belirtmişlerdir.

Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre dağılımları ise şöyledir:

Tablo 22.

Metinler türünün tüm özelliklerini yansıtıyor

Okul türü	Meslek	Anadolu	Fen	Sosyal	Özel	Toplam
	Lisesi	Lisesi	Lisesi	Bilimler	Lise	
	(N=12)	(N=8)	(N=4)	Lisesi (N=3)	(N=5)	(N=32)
Öğretmen sayısı (f)	2	2	1	-	2	7
Yüzde (%)	17	25	25	-	40	22

Bu temada görüş bildiren 7 (%22) öğretmenin 2'si (%17) meslek, 2'si (%25) Anadolu, 1'i (%75) fen liselerinde; 2'si (%22) ise özel liselerde çalışmaktadır. Sosyal bilimler lisesinde çalışan öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerin türünün özelliklerini yansıttığı noktasında görüş bildirmemişlerdir. Bu temada görüş bildiren öğretmenlerin sayısı ise genel olarak azdır. Yani ders kitaplarındaki metinlerden memnuniyet sayısı yüzde yirmi iki seviyesindedir.

Öğretmen görüşlerinden bazı örnek ifadeler aşağıdadır:

“Ancak metinlerin türünün tüm özelliklerini yansıttığını düşünüyorum. Özellikle 9 ve 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı kitaplarındaki metinler hem türün hem de dönemin özelliklerini yansıtmada nokta atışı metinlerdir.” [d.ö.19]

“Yansıtıyor. Bu metinler belirli bir kuruldun geçiyor, özenle seçiliyor. Dolayısıyla türünün özelliklerini yansıtıyor.” [ö.ö. 4]

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Metin, dil öğretiminde en önemli araçtır. Bu öneminden dolayı ana dili öğretim programlarının yenilenme sürecinde metin ve türleri bu programların merkezinde yer almaktadır. 2015 Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, tür ve beceri merkezlidir. 2017 ve 2018'de çeşitli düzenlemelerle yenilenen bu programda dil becerileri (dinleme, konuşma,

okuma, yazma) metin türleri vasıtasıyla, öğrencilerde, geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ortaöğretimde ana dili dersi olan Türk dili ve edebiyatı dersi, daha önceki programlarda kronolojik olarak işlenirken türler bu kadar öne çıkmamıştır, ancak uygulanmakta olan son programla beraber metin türlerinin önemi daha da artmıştır.

Alanyazın incelemesinde, dil öğretiminin vazgeçilmez aracı olan ve 2015 TDE Öğretim Programı ile merkeze oturtulan metin ve türlerinin doğrudan öğretimi ile ilgili –özellikle de ortaöğretim düzeyinde- çok çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan çalışmaların geneli metin türlerinin dil öğretimine katkısı ya da ders kitaplarına alınan veya alınabilecek metin örnekleri ile ilgili olup doğrudan metin türlerinin öğretimiyle ilgili değildir. Hatta ortaöğretim düzeyinde metin türleriyle doğrudan ilgili olmayan ancak dersle ilgili olan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

“Ortaöğretim TDE derslerinde metin türlerinin öğretimiyle ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?” problem cümlesi üzerine şekillenen bu çalışmanın sonuçlarına göre ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı derslerinde öğrenciler, dinledikleri veya okudukları bir metnin türünü tespit etmek için o metnin biçimsel özelliklerine; metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi, dilin işlevine ve metinde olayın varlığına/yokluğuna dikkat etmektedir. Metnin biçimsel özellikleri, bütün okul türlerinde öğrencilerin öncelikli olarak dikkat ettiği unsurdur. Metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi, meslek liselerinde kullanılmazken diğer okul türlerinde dikkat edilen önemli bir ölçüttür. Metinde bir olayın varlığı/yokluğu ise fen lisesi ve özel lise öğrencileri tarafından kullanılmazken diğer okul türlerinin öğrencileri tarafından dikkat edilen bir değişkendir. Metin türünü tespititte özellikle fen, sosyal bilimler ve yüksek puanla öğrenci alan Anadolu liselerindeki öğrenciler sıkıntı yaşamazken bazı özel lise ve meslek lisesi öğrencileri başarısız olmaktadır. Bu, Gürler’in (2011) bulduğu sonuçla örtüşmektedir.

Öğretmenler, öğrencilere bir olay yazısı ile düşünce yazısı arasındaki farkı öğretmek için olay yazılarındaki yapısal unsurlara (olay, kişi, zaman, yer), metinlerin yazılış amacına, gerçeklikle ilişkisine, metinde kullanılan anlatım biçimine, dilin işlevine, metinlerde kurgunun olup olmamasına, metinlerin içerik özelliklerine ve anlatımın nesnel ya da öznel olmasına dikkat çekmektedir. Olay yazılarındaki yapısal unsurlar, metinlerin yazılış amaçları, gerçeklikle ilişkisi, metinde kullanılan anlatım biçimi ve dilin işlevi ile kelimelerin metinde kazandığı anlamsal değişimler tüm okullarda öğretmenlerin kullandıkları unsurlarken metinlerin yazılış amaçları noktasında karşılaştırılması özel liselerin dışında tüm okullarda kullanılmaktadır. Metinlerde kurgunun olup olmaması

sosyal bilimler lisesinde çalışan öğretmenler kullanmazken nesnellik-öznelik değişkenini sosyal bilimler lisesi ve özel lise öğretmenleri kullanmamaktadır.

Öğretmenler, öğrencilerinden herhangi bir metin türünde yazı yazmalarını istediklerinde onların metin türünün özelliklerini yansıtamadıklarıyla ilgili olarak, tüm okul türlerinde, görüş bildirmişlerdir. Türlerin özelliklerini karıştırma fen ve sosyal bilimler liselerinin; öğretici metin türlerinin özelliklerini yansıtamama ise fen ve sosyal bilimler liseleri ile özel liselerin dışındaki liselerde yaşanmaktadır. Metin türlerinin özelliklerini yansıtıyorlar temasıyla ilgili meslek lisesi öğretmenlerinin hiç görüş bildirmemesi, öğrencilerinin bu konudaki durumunu ortaya koymaktadır. Özellikle fen, sosyal bilimler ve yüksek puanla öğrenci alan Anadolu liselerindeki öğrenciler ile yazmaya ilgili, meraklı, gayretli öğrenciler örnek metin yazmada sıkıntı yaşamazken bunların dışında kalan meslek, Anadolu liseleri ve özel liselerin bazı öğrencileri bu konuda başarısız olmaktadır.

Tüm okul türlerinde çalışan öğretmenlerin çoğu, ders kitaplarındaki metinlerin türünün özelliklerini yansıtmadığını düşünürken sosyal bilimler lisesinin dışındaki liselerde çalışan öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerden özellikle sözlü anlatım türleri, tiyatro metinleri ve kısaltılırken özenli davranılmayan roman ve hikâye metinleri ile ilgili olumsuz düşünmektedir. Meslek ve Anadolu liselerinde çalışan öğretmenler tarafından ise metinlerin seçiminde özenli davranılmaması, ders süresinin ve öğrenci seviyesinin dikkate alınmaması da eleştirilmektedir. Canlı (2014), Şimşek (2014), Gürlü (2011), Karakuş (2010), Özden (2009), İşeri (2002), Cura (2019) ve Bayazıt'ın (2012) bulguları da bu şekildedir. Sosyal bilimler lisesinin dışında başka okullarda çalışan bazı öğretmenler ders kitaplarındaki metinlerin türünün tüm özelliklerini yansıttığını düşünmektedir. Bu sonuç da Kıbrıs'ın (2019) ders kitaplarından memnuniyet bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmada, yukarıda da ifade edildiği üzere metin türlerinin öğretimi okul türlerine göre, fen, sosyal bilimler ve yüksek puanla öğrenci alan bazı Anadolu liselerinin lehine farklılık oluşturmaktadır.

Öneriler

- Metin türlerinin öğretimiyle ilgili bu tür çalışmalar ortaöğretim seviyesinde başka illerde de yapılabilir.
- Metin türlerinin kronolojik öğretimi ve tür merkezli öğretimi farklı gruplar üzerinde yapılarak grupların başarı seviyesi karşılaştırılabilir.
- Dilin farklı kullanımını ortaya koyan metinler öğretildikten sonra öğrencilerin dilin bu tür kullanımını kavrayıp kavrayamadıklarına yönelik uygulama çalışmaları yapılabilir.

- Belirli sayıdaki metin türü öğretiminin öğrencilerin dil becerileri üzerindeki etkisi uygulamalı olarak araştırılabilir.
- Özellikle tiyatro türünün konuşma becerisi üzerine etkisi hakkında araştırmalar yapılabilir.
- Metin türleri dil öğretiminde ana malzeme olduğundan bu türlerin her öğrenci seviyesinde belirli düzeyde öğretilmesi için öğretici konumdaki öğretmenler bilinçlendirilebilir.
- Öğretmenler, metin türlerini tespit etme problemi yaşayan öğrencilerini, daha fazla metinle karşılaştırabilir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Aytaş, G. (2006). Edebî türlerden yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı*, 169, 261-276.
- Bayazıt, Z. (2012). *Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (27. Baskı). Pegem Akademi.
- Canlı, S. (2014). *Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Niteliği Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni* (çev. S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Cura, A. (2019). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde “edebi metin”in yeri ve anlamı. *Milli Eğitim Dergisi, Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı*, 169, 75-84.
- De Beaugrande, R. A., & Dressler, W. U. (1981). *Introduction to Text Linguistics*. Longman Group Company.
- Duman, A. (2003). Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları (Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı)*, 13, 151-155.
- Duman, A. (2010). Türkçe eğitiminde metne müdahale sorunu. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, s. 285-295.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Türlerinin Öğretimi ile İlgili...

- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebîürünlerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 241-270.
- Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi*. Papatya Yayınları.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Pegem Akademi.
- Gürler, Z. (2011). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı Öğretiminin, Ders Kitabı, Öğrenci ve Öğretmen Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İşeri, K. (2002). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlköğretim Programına Uygunluğunun İncelenmesi: Göstergeli Bilimsel Bir Betimleme*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bil. Enstitüsü.
- Karakuş, N. (2010). *Türkçe Öğretiminde Kaynak Metinlerin Temalara Uygunluğu Yönünden Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications.
- MEB. (2015). *Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2017). *Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Merriam, S. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.) Nobel Yayınları.
- Özden, M. (2009). *Türkçe Kaynak Metinlerin Türkçe Öğretiminde Kullanılabilirliği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, N. D. (2012). *Türkiye ve ABD’de Ana Dili Öğretimi: 6. Sınıf Ana Dili Ders Kitaplarındaki Metinlerin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: The Turkish language and literature (TDE) course, which is the mother tongue education course in secondary education institutions, has been taught in sports and genre-centered courses since the 2015 TDE Course Curriculum. With this Program, which was updated in 2017 and 2018, all language skills are tried to be acquired by students as text. Text types are of great importance for these programs that are being implemented and are analyzing the text. This aim is to determine the general situation regarding the teaching of text types in secondary education Turkish language and literature lessons and to offer solutions for better teaching of text types.

Method: In the study, the situation related to the teaching of text types in secondary education Turkish language and literature lessons was determined in detail, and in order to find solutions for better comprehension of the text and its types, which are the main materials in TAT teaching, phenomenology design was preferred from qualitative research designs. One of the purposeful sampling methods, "maximum diversity sampling" type was used to collect the data of the research. In line with the maximum diversity sample type, 32 TAT teachers voluntarily participated in the study, considering the diversity in the type of high school where Turkish language and literature teachers work. 4 (12.5%) of the TAT teachers participating in the study were science, 8 (25%) Anatolian, 3 (9.4%) social sciences, 12 (37.5%) vocational high schools and 5 (15.6%) also works in private high schools.

While collecting the data of the research, a total of 32 TAT teachers were interviewed through a semi-structured interview form. The answers given by the teachers to the questions in the interview form were recorded by the researcher by taking interview notes, since the teachers did not allow them to record with a tape recorder. The collected data were analyzed by the researcher using content analysis method. While analyzing the content, themes and sub-themes were created from the TAT teachers' responses for each question. While the analysis was being made, participant TAT teachers who were working in official (state) schools were given the codes of o.t. 1, o.t. 2, o.t. 27 and for those working in private schools were given the codes of p.t. 1, p.t. 2, p.t. 5.

Findings: In the research, the findings for each sub-problem were presented in separate tables and interpreted. Accordingly, while determining the type of a text they read or listen to, students pay attention to its formal features, the purpose of writing, the way of telling the truth or whether there is an event in the text. Science, social sciences and some Anatolian high school students do not have much trouble in this regard. Almost all of the teachers try to make their students comprehend the types of texts in a similar way. While doing this, he draws attention to whether there is an event in the text, the relation of the text with

reality, and whether the words in the text are used literally or figuratively. If students have a high academic level or are interested in writing while writing sample texts of any kind, they do not have much trouble, while other students do not do well in this regard. Generally, teachers find the texts in the textbooks they use to fail to reflect the characteristics of their genre.

Discussion and Conclusion: "What are the teachers' opinions about teaching text types in secondary education TAT lessons?" According to the results of this message formed on the problem statement, students in secondary education Turkish language and literature lessons, in order to determine the type of a text they listen or read; it pays attention to the purpose of writing the text, its relation to reality, the way of expression used in the text, the function of the language and the presence / absence of the event in the text. While the students in Anatolian high schools, especially those in science, social sciences and Anatolian high schools, do not experience difficulties in determining the text type, some private high school and vocational high school inspections fail. This coincides with the result found by Gürler (2011).

Teachers, teachers, the purpose of writing the texts, the relationship with reality, the way of expression used in the text, the function of the language, whether there is fiction in the texts, the writing purpose of the texts in the text of the text, the relation of the texts with reality, the style of expression used in the text, the existence of fiction in the texts, draws attention to the objective or conclusion of the writing purpose and expression. Teachers working in all school types try to make their students understand the differences with similar methods.

When students write examples in any type of text, they usually confuse the features of that genre with other genres or cannot reflect them in their writings at all. Especially the students in science, social sciences and Anatolian high schools and students who are curious and diligent about writing do not have trouble in writing sample texts, but some students from other vocational, Anatolian and private high schools fail in this regard.

In the study, as stated above, the teaching of text types creates a difference in favor of science, social sciences and some Anatolian high schools that admit students with high scores according to school types.